

ÇOCUK OKURLARIN BİLİŞSEL, DUYUŞSAL VE TOPLUMSAL GELİŞİMLERİNDEKİ İŞLEVLERİ AÇISINDAN AYTÜL AKAL'DA MİZAH ÖGESİNİN KULLANIMI*

*Ergün HAMZADAYI***

*Gökhan ÇETİNKAYA****

ÖZET

Mizah, güldürme, eğlendirme, eleştirme işlevlerini taşıyan yazınsal bir biçim olmanın yanında çocukların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimleri açısından da önemli işlevlere sahiptir. Bu çalışmada, mizahın bireyin bilişsel, duyuşsal ve toplumsal alanlardaki etki ve işlevleri üzerinde durulmuş; sözü edilen etki ve işlevlere koşut olarak Aytül Akal'ın yapıtlarındaki mizah öğeleri okur odaklı bir yaklaşımla çözümlenmiş ve bu mizah öğelerinin çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimleri açısından taşıdığı önem üzerinde durulmuştur. Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ilkeleri uyarınca gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ilk olarak sözü edilen yapıtlar incelenmiş ve mizah içeren noktalar (diyolog ve anlatımlar) belirlenmiştir. Bilişsel, duyuşsal ve toplumsal alanları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak olanaklı olmadığından mizah unsurları (diyolog ve anlatımlar) "bilişsel işlev", "duyuşsal işlev" ve "toplumsal işlev" teması altında ayrı ayrı kodlanmamış, yalnızca "mizah unsuru" olarak kodlanmıştır. Öte yandan kodlanan mizah unsurları bulgular ve yorumlamalar bölümünde "bilişsel işlev", "duyuşsal işlev" ve "toplumsal işlevleri" dikkate alınarak çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir. Yapılan çözümlenmelerin sonucunda, yazarın sözü edilen yapıtlarının çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimleri açısından önem taşıdıkları görülmüştür. Akal, toplumsal ve bireysel önyargıların aşılmasında en etkin araçlardan biri olan mizahı yapıtında büyük bir ustalıkla işlerken, okura da zevkle ve merakla okuyabileceği kurgusal bir dünyanın kapılarını aralamıştır. Bunun yanında, yapıtlarda mizahın, eğlence aracı olmanın yanında toplumsal sorunların eleştirisinde de etkili bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, mizah, yazın inceleme.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: ehamzadayi@mynet.com

*** Yrd. Doç. Dr. Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: gokhancetinkaya76@hotmail.com

**THE USE OF HUMOR ITEMS IN AYTÜL AKAL IN TERMS OF
FUNCTION ON CHILDREN READERS' COGNITIVE,
EMOTIONAL AND SOCIAL DEVELOPMENT**

ABSTRACT

Humor is a form of literary which has jocular, amusement and comment functions. Besides, it has important functions in terms of children's cognitive, emotional and social development. This study was focused on the effect and functions of humor in individual's cognitive, emotional and social areas. In parallel with aforementioned effects and functions, humor items in Aytül Akal's literature were decoded with reader focused approach and importance of humor items were emphasized in terms of children readers' cognitive, emotional and social development. This research was carried out in accordance with the principles of document analysis which is a qualitative research method. Accordingly, at first aforementioned literature was analysed and points with humor (dialogues and expressions) were determined. For, it is not possible definitely to distinguish cognitive, emotional and social fields from each other, humor items was not coded under themes "cognitive function", "emotional function" and "social function" it was only coded as "humor item". On the other hand, coded humor items were analyzed and evaluated in findings and comments part by taking their "cognitive", "emotional" and "social" functions into consideration. As a result of the analyzes, author's Works were found important in terms of children readers' cognitive, emotional and social development. It is seen that While Akal uses an effective tool of humor to overcome social and individual prejudices with great skill in her works, opens out a world of fiction to readers, they can read with pleasure and eager. Furthermore, It is seen that humor has been used as an effective tool for criticism of social problems in addition to being a means of entertainment.

Key Words: Children literature, humor, literature analyzing.

GİRİŞ

Günümüz koşullarında çocuklar, hızlı değişim gösteren ve zorlu bir yaşamın içine doğmaktadırlar. Bir yanda açlık mücadelesi veren, şiddete maruz kalan, aile içi çatışmaların arasında kişiliğini oluşturamayan çocuklar; öte yanda tüm bu olumsuz durumları medya aracılığıyla duyumsayan çocuklar günümüz gerçekliğinin bir parçasını oluşturmaktadırlar (Neydim, 2003: 86-87). Sözü edilen çevresel koşullar ve gelişimlerine bağlı olarak gerçekleşen biyolojik değişimler dikkate alındığında, çocukların gelişim evreleri sürecinde üstesinden gelmeleri gereken ve farklı nitelikler taşıyan birçok sorunla karşı karşıya oldukları söylenebilir.

Özellikle ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe geçmek için gerekli bilgi ve becerilerin kazanıldığı, önemli bilişsel, duygusal ve sosyal değişimlerin yaşandığı ve de önemli gelişimsel ödevlerin yer aldığı kendine özgü özellikleri, sorunları olan potansiyel olarak stresli bir gelişim dönemidir. Bu dönemde ergenin stresle başa çıkma becerileri önemli bir rol oynamaktadır (Yerlikaya, 2007). Ergenlik döneminin başarıyla geçirilmesi ve gelişim görevlerinin yerine getirilmesinde çocuğun kendi dünyasını yansıtabilen, kendisiyle arkadaşlık kurabilen, gerçek yaşam koşullarında karşılaştığı sorunlara çözüm önerileri sunabilen; bilişsel, duygusal ve sosyal

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013*

gelişimine katkı sağlayabilecek yapıtlarla iletişim kurması büyük bir önem taşımaktadır (Sever, 2003; Yerlikaya, 2007).

Yazınsal okuma süreci, yapıt ile okur arasında gerçekleşen diyalektik (dialectic) bir süreçtir. Okurun niteliği ile yapıtın nitelikleri karşılıklı olarak bu sürecin başarıya ulaşmasında etkileşim içindedir. Yapıtın konusu, iletleri, olay örgüsü, kahramanların nitelikleri kadar yazarın anlatım biçimi (üslubu) de okur-yapıt etkileşiminin nasıl gerçekleşeceğini belirlemek açısından önemlidir. Bir yazarın, fikrini, duygularını anlatmak için kullandığı özel anlatış biçimi olan üslup (TDK, 2005) okurun kurgusal gerçekliklerle nasıl bir çerçevede iletişime gireceğini belirler. Üslup konusu çocuk edebiyatı açısından düşünüldüğünde yapıtta ortaya konan sorunlar, çatışmalardan çok bunların nasıl bir yaklaşımla çözüme kavuşturulduğu daha büyük bir önem taşımaktadır.

Metin odaklı yapıt çözümlemelerinde –yaygın olarak- bir üslup özelliği olarak görülen mizah unsuru, okur odaklı bir yaklaşımla okurun üzerinde bıraktığı etkiler açısından da değerlendirilebilir. Nitekim mizah; güldürme, eğlendirme, eleştirme işlevlerini taşıyan yazınsal bir biçim olmanın yanında çocukların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimleri (davranışlar) açısından da önemli işlevlere sahiptir.

Alan yazında yer alan çalışmaların sonuçları, mizahın stresle başa çıkma, problem çözme, yaratıcılık, özgüven gibi bilişsel, duyuşsal ve toplumsal süreçlerle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Giora, 1991; McGhee, 2002; Jewel, 2005; Baldwin, 2007; Yerlikaya, 2007; Semrud-Clikeman ve Glass, 2010). Bilişsellik, mizah üretme ya da onu çözümlenme açısından; duyuşsallık mizah üretim aşamasında ve ondan sonraki süreçte ortaya çıkan duyguları (stres, gülme, öfke, rahatlama) ifade etmede (Aydın 2006: 203) toplumsallık ise davranış biçimleri açısından mizahla ilişkilidir.

Aydın (2006:201), çeşitli mizah tanımlarından yola çıkarak mizahı “yaşamın tüm alanlarını kapsayan; duygu, düşünce ve davranışlarımızla sonunda iç gülmeden kahkaha derecesine varabilecek oranda çeşitlilik gösteren bir ifade biçimi” olarak tanımlamaktadır.

Mizahın ne olduğuna ve nasıl gerçekleştiğine açıklama getirme çabasında olan çalışmalar genel olarak üç kuramsal başlık altında değerlendirilmektedir: Üstünlük kuramı, rahatlama kuramı ve uyumsuzluk kuramı. Üstünlük kuramı, mizaha, başkalarına üstünlük sağlamanın ifadesi; rahatlama kuramı bireyin içinde bulunduğu olumsuz ruhsal durumlardan kurtulmanın bir aracı; uyumsuzluk kuramı ise bireyin beklentileri ile sonuç arasındaki çelişki açısından yaklaşmaktadır (Chair vd., 1998).

Mizah yapma biçimleri ise uyumlu mizah ve uyumsuz mizah olarak iki farklı ulamda değerlendirilmektedir: Uyumlu mizah kendi içinde “katılımcı mizah” ve “kendini geliştirici mizah”; uyumsuz mizah ise “yıkıcı mizah” ve “saldırgan mizah” olarak ayırım göstermektedir. Kişinin mizahı kendisine katkı sağlamak amacıyla ve başkalarına zarar vermeyecek biçimde kullanmasına kendini geliştirici mizah; aynı amaçla fakat başkalarının aleyhine kullanılmasına ise saldırgan mizah tarzı denilmektedir. Başkalarıyla iletişim sürecinde mizahın hem kendisini hem de başkalarını kabul edici ve hoşgörülü biçimde kullanılması katılımcı mizah; kendisine zarar verici biçimde kullanılması ise yıkıcı mizah tarzı olarak adlandırılmaktadır (Yerlikaya, 2007: 16).

Bu çalışmada, mizahın bireyin bilişsel, duyuşsal ve toplumsal alanlardaki etki ve işlevleri üzerinde durulmuş; sözü edilen etki ve işlevlere koşut olarak Aytül Akal’ın yapıtlarındaki mizah öğeleri okur odaklı bir yaklaşımla çözümlenmiş ve bu mizah öğelerinin çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimleri açısından taşıdığı önem üzerinde durulmuştur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Mizah ve Bilişsel Süreçler

Bilişsel açıdan mizah, sıklıkla uyumsuzluk kuramı çerçevesinde açıklanmaktadır. Bu kurama göre bilişsel bir işlem olarak mizahı anlamlandırma süreci üç evreden oluşmaktadır: “Uyarılma, sorun çözme ve sonuç. Birey, işitsel, görüntüsel ya da dilsel bir mizah uyarımı olduğunda, birbirine uyumsuz bilgileri ya da yapıları anlamak için bilişsel süreçlerini işletmek durumunda kalır. Sorun çözmenin ardından uyumsuzluklar sonuçlandırılır. Çözümle birlikte gülümseme ve gülmenin çeşitli biçimleri ortaya çıkar (Williams, 2001: 16; akt, Yardımcı, 2010).

Morreal (2010), mizah kuramlarından hareketle mizahın bilişsel alanla ilişkisini dört açıdan değerlendirmektedir: 1) Mizah; algıları, düşünceleri, zihinsel şemaları ve beklentileri içeren bilişsel bir olgudur. 2) Mizah, bilişsel durumda meydana gelen değişimden doğar. 3) Bu değişim aniden gerçekleşir. 4) Bilişsel değişim gülmenin (zevk, hoşnutluk) ortaya çıkmasını sağlar.

Örnek (1)

Adamın biri doktora gider ve doktora:

Doktor Bey, ben çok unutkan oldum, her şeyi unutuyorum, der.

Doktor:

Bu ne zamandan beri sende var? diye sorar.

Adam:

Ne, ne zamandan beri bende var? der.

Yukarıda yer alan örnek (1)'de görüldüğü üzere, metnin sonu beklentiler doğrultusunda gerçekleşmemektedir. Hasta, doktorun “Bu ne zamanda beri sende var?” sorusuna beklenmedik bir yanıt vermektedir. Okur açısından düşünüldüğünde bu beklenmedik yanıtı algılamak ve çelişkiyi çözmek için okur bilişsel süreçlerini kullanmak durumunda kalır. Çelişki çözüldüğünde okurda mutluluk duygusu ve gülme oluşur.

Mizah uyarımını çözümlenmeye yönelik bilişsel işlemlenin ne yoğunlukta gerçekleşeceğini mizahın yapısı ve karmaşık olup olmadığı belirler (Baldwin, 2007). İşleme sürecinin yoğunluğu sonucun (gülmenin) yoğunluğunu da etkilemektedir. Bir başka deyişle, anlamsal belirsizliğin fazla olduğu mizah durumları (beklenmeyen, mantıksız, uyumsuz durumlar) çözümlendiğinde daha büyük zevk verebilmektedir.

Mizah ve Duyuşsal Süreçler

Alan yazında yer alan çalışmaların sonuçları mizahın stres ve kaygı (anksiyete) üzerinde düzenleyici etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Yerlikaya, 2007; Özdemir ve diğerleri, 2011; Samson ve Gross, 2011). “Mizah duygusunun stres karşısındaki olumlu etkisi, tehdit edici ya da stres yaratabilen durumların bilişsel değerlendirmesinde oynadığı role ve bir başa çıkma stratejisi olarak sergilediği işleve bağlanmaktadır.” (Abel, 2002; akt., Yerlikaya, 2007: 1).

Duyuşsal etki açısından mizah iki ulamda sınıflandırılabilir. Olumlu mizah, olumsuz mizah (Samson ve Gross, 2011). Mizahı kullanmadaki amaç bireyin gülme eylemini gerçekleştirebilmesidir. Olumlu mizah bireyin gülmesini sağlayarak stres, endişe gibi olumsuz duygu durumlarıyla baş edebilmesini sağlar. Bu bakımdan mizah, çatışma durumlarının yumuşatılmasında ve iletişimin sürdürülebilmesinde etkili bir araç olarak kullanılabilir. Ancak mizahın gönderimi iletişim sürecindeki kişilerden birinin olumsuz bir davranışına, durumuna yönelik çatışma derinleşebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Duyuşsal yarar açısından uzun dönemde mizahın en büyük yararı bireye bu becerinin çocukluk yıllarında kazandırılmış olmasıdır. Böylelikle çocuklar uzun yaşam yılları süresince stresle başa çıkma ve olumsuz durumları aşabilme becerisini kazanmış olacaklardır (McGhee, 2002).

Mizah ve Sosyal Gelişim Süreci

Çocukların önemsedikleri kişilerin duygu düşünce ve davranışlarını benimseyip kendilerine özgü davranışlara dönüştürdüğü bir dönemde, kitaplar yarattığı kahramanlarla, öykünebilecek yeni modeller yaratır. Bu modellerin eylemleri çocukları benzer davranışları yinelenmeye isteklendirir (Sever; 2003:48). Öykünme olgusu, mizahın yapılarının kalıp olarak aktarılabilmesiyle (Jewel, 2005) birlikte düşünüldüğünde, çocukların mizah unsurlarını kendi davranışlarına yansıtılabilmeleri, yaşamda karşılaşılabilecekleri sorunların üstesinden gelmede onları daha donanımlı hale getirmektedir.

Düzeğe uygun mizah unsurları, çocukların birlikte gülerken, eğlenerek zaman geçirmelerini sağlayarak onların sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle, kendini geliştirici ve katılımcı mizah uyarıcılarıyla karşılaşan çocuklar bu mizah unsurlarını gündelik yaşamlarına taşıyacak, mizahın sağladığı ayrıcalıklarla yaşam kalitelerini artıracaklardır.

Mizahın en önemli işlevlerinden biri kişiler arası iletişimde çatışma durumlarının yumuşatılması ve iletişimin sürdürülebilmesini olanaklı kılmasıdır. Böylelikle mizah, çocukların sosyal yaşamda karşılaşılabilecekleri sorunlara farklı açılardan bakabilmelerini ve sorunları uygun bir yolla çözebilmelerini sağlayacaktır.

YÖNTEM

Bu araştırmada, çocuk yazınında farklı yaş gruplarındaki çocuklar için yazmış olduğu yüze yakın kitabıyla önemli bir yer edinmiş Aytül Akal'ın, mizahi anlatım biçimlerini sıklıkla kullandığı “Kızım, Ben Çocukken”, “Oğlum, Ben Çocukken”, “Annem Neden Çıldırdı”, “Oğlum Neredesin” ve “Kızım Neredesin” adlı yapıtları incelenmiştir.

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ilkeleri uyarınca gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ilk olarak sözü edilen yapıtlar incelenmiş ve mizah içeren noktalar (diyolog ve anlatımlar) belirlenmiştir.

Bilişsel, duyuşsal ve toplumsal alanları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak olanaklı olmadığından mizah unsurları (diyolog ve anlatımlar) “bilişsel işlev”, “duyuşsal işlev” ve “toplumsal işlev” teması altında ayrı ayrı kodlanmamış, yalnızca “mizah unsuru” olarak kodlanmıştır.

Öte yandan kodlanan mizah unsurları bulgular ve yorumlamalar bölümünde “bilişsel işlev”, “duyuşsal işlev” ve “toplumsal işlevleri” dikkate alınarak çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu araştırma kapsamında Aytül Akal'ın beş kitabı mizah unsurları açısından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda her bir kitabın sayfa sayısı ile kitapta yer alan mizah unsurlarının kullanım sayıları aşağıda Tablo (1)'de verilmiştir:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Tablo 1. Kitapların Sayfa Sayısı ve Mizah Unsurların Kullanım Sayıları

Kitabın Adı	Kitabın Sayfa Sayısı	Mizah Sayısı
Oğlum Ben Çocukken	64	29
Kızım Ben Çocukken	62	27
Oğlum Nerdesin	80	26
Kızım Nerdesin	76	25
Annem Neden Çıldırdı?	71	22
(Beş Kitap) Genel Toplam	353	129

Yapılan çözümler Aytül Akal'ın sözü edilen beş kitabının da varsıl mizah unsurlarıyla örüntülediğini ortaya koymaktadır. Aşağıda, kitaplarda yer alan mizah unsurlarından örnekler verilerek bu unsurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal işlevleri incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Bilişsel İşlev Ağırlıklı Mizah kullanımına İlişkin Örnekler

Örnek (2)

(...)

“Ne olur anne alalım. Ben köpek istiyorum.”

Bu evin bir köpeği eksikti. Kaç kez söyledim sana. Zaten biz zor sığıyoruz şu eve.”

“Minicik köpek... Ne zararı var ki?”

“Aaa, minicik bir köpeğe yer varsa, o zaman minicik bir kardeşe hayli hayli yer vardır. Bari size bir kardeş doğurayım.”

“Ne? Bu yaştan sonra mı?”

“Senin yaşından söz etmiyorum. Benim yaşımı söylüyorum. Bu yaştan sonra yeni bir kardeşle uğraşamam.”

“Canım ne olacak, kardeşinle senin odana alt tarafı minicik bir beşik kurarız, üçünüz minik odayı paylaşırsınız.”

“Ben geceleri bebek zırlıtısı dinleyemem!”

“Ne var yani, bir köpek olsaydı, bütün gece ulumasını dinleyecek miydin?”

“Ay anne, ne saçma karşılaştırmalar yapıyorsun! Yoksa babam kedi istiyordu da, kedi almamak için mi doğurdun beni?”

Tamam tamam saçma bir öneride bulunduğumu biliyorum. Ama sen de apartmanda köpek beslemeye kalkışmanın saçma olduğunu kabul etmelisin.”

(Oğlum Nerdesin, s.59-60)

Örnek (2)'de görüldüğü üzere, anne kahraman kendi görüşünü (apartmanda köpek beslemenin doğru olmadığını) haklı çıkarmak için bebek yapma fikrini ileri sürmekte, bebek ile köpeği gürültü yapma konusunda karşılaştırmaktadır. Buna karşılık, çocuk kahraman da beklenmedik bir karşılaştırmayla kendisi ile bir kedi arasında ilişki kurarak annesinin düşüncesini çürütmektedir. Bu tür beklenmedik ya da ilişkisiz karşılaştırmaları anlamsal bir bütünlüğe kavuşturmak okuyucudan bilişsel bir çaba ister.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Örnek (3)

“Ayy!”

“Yine ne oldu kızım?”

“Kırıldı mı?”

“Yalnızca atomlarına ayrıldı.”

“Bu kaçınıcı bardak yavrum? Biraz dikkatli olsana.”

“Ben çok dikkatliyim anne. Ama sürahi bardağın üzerine devrilince...”

“Nee? Yoksa sürahi de mi kırıldı?”

“Elimdeki kahve tepsisini sürahinin üzerine düşürünce başka ne olabilirdi ki anne?”

“Tepsi de kahve fincanı ile doluydu deme sakın!”

“Ne yani anne, sana yalan mı söyleyeyim şimdi?”

(Kızım Ben Çocukken, s.35)

Örnek (3)'te ise bardak kırılmasıyla başlayan bir konuşmanın beklenmedik biçimde devam ettiği görülmektedir. Okuyucu anne ile kızı arasında gerçekleşen konuşmanın her bir aşamasında beklenmedik bir yanıtla karşılaşmaktadır. Annenin sözleriyle kızının sözleri arasında gerçekleşen uyumsuzluğu gidermek için okuyucu her bir aşamada bilişsel işleme yapmak durumunda kalmaktadır. Uyumsuzluğun çözümü ise gülümsemeyle sonuçlanmaktadır. 9+ yaş grubu için yazılan kitaptan alınan bu örnek de göstermektedir ki mizah öğeleriyle örüntülenmiş kitaplar okuyucudan biraz daha fazla çaba gerektirmektedir.

Duyuşsal İşlev Ağırlıklı Mizah kullanımına İlişkin Örnekler**Örnek (4)**

(...)

“Alırken o bluzun bu kadar kısa olduğunu nasıl görmedin? Kaç kez söyledim sana, üzerine giymeden, denemeden alışveriş yapma diye. Bak sonunda defolu olanı almışız!”

“Defolu değil anne. Şimdi bütün kızlar böyle giyiniyor. Moda böyle.”

“Aaayoksa, modacılar şimdi de eczacilerle işbirliğine mi girdi?”

“Nerden çıkarıyorsun bunları anne?”

Ee, açık göbekte üşütüp hasta olursanız, bol bol ilaç satılır da ondan.”

“Bazen hayal gücüne hayran kalıyorum anne. Sen oturup öykü falan yazsana.”

(Kızım Nerdesin, s.18)

Örnek (4)'te görüldüğü üzere, anne ile kızı arasında elbise alma konusunda bir çatışma yaşanmaktadır. Ancak, yaşanan bu çatışma ve tehdit edici bir durum anne kahramanın mizahi üslubuna bağlı olarak yumuşamaktadır. Bu yumuşama karşısında olumlu bilişsel değerlendirmeler yapma şansı bulan kız kahraman benzer bir tavırla olayı mizahi bir söylemle sonuçlandırmaktadır. Bir başka deyişle burada kullanılan mizah olumsuz durumun yıkıcı sonuçlarını azaltmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Örnek (5)

“Aslında sen de çıkmayıp evde biraz zaman geçersen... Arkadaşlarınla aileden daha çok birlikte olduğunun farkında mısın?”

“Evde oturup ne yapacağım?”

“Oturup sohbet ederiz. Çay yaparım birlikte içeriz. Size yeni yazdığım masalları okurum. Sen de bize arkadaşlarından, derslerinden söz edersin.”

“Ayy! Çok sağol anne, ben almayayım! Sana ne yaptım da bana bu kadar büyük bir ceza veriyorsun?”

“Ne yani bizimle oturup sohbet etmek ceza mı oluyor? Yüzünü o kadar az görüyoruz ki, yolda karşılaşsak birbirimizi tanımayacağız!”

“Amma da abarttın anne!...”

(Oğlum Ben Çocukken, s.56)

Örnek (5)'te Anne ile çocuk arasında geçen bir tartışma yazarın Anne kahramana yaptırdığı mizah ile yumuşamaktadır. Anne kahramanın“Yüzünü o kadar az görüyoruz ki, yolda karşılaşsak birbirimizi tanımayacağız!”biçimindeki katılımcı mizah tarzı soruna yeni bir bakış açısı getirmekte ve çocuğun durumu farklı bir pencereden görmesini sağlamaktadır. Nitekim, “mizah, kişinin problemlerini çözmez; ancak, problemlerin dağıtılmasında önemli rol oynar. Kaygı, öfke ve stresin azaltılmasına yardımcı olarak farklı bakış açıları bulunmasını sağlar.” (Yardımcı, 2010: 18).

Toplumsal İşlev Ağırlıklı Mizah kullanımına İlişkin Örnekler**Örnek (6)**

Büyürler, soruları daha da zorlaştır. Yok efendim dünyada bu kadar aç varken neden lokantalarda artan yemekler atılmış? Ülkemizde neden yatırımlar insana değil de eve, arsaya yapılmış? Toplumumuz neden doğru dürüst kitap okumazmış? Haydi bakalım yanıtla! Bu konular ansiklopedilerde de yazmıyor ki! Kırk yılda bir ben bir soru sorarım, cevaplayamazlar. Oysa “neredeydin?” , “kiminleydin?” , onların sorularına kıyasla iki haneli toplama işleminden kolay sorular.

(Oğlum Nerdesin, s.9)

Örnek (6)'da ise yazar toplumsal sorunlara ilişkin gönderimlerde bulunmaktadır. Ancak bunu doğrudan yapmamakta iletisini mizahi bir söylemin içinden vermektedir. Bu durum iletisinin etkisini ve akılda kalıcılığını artırmaktadır. Öte yandan aile arasında yaşanan çatışmalar yine mizahi söylem içinde yumuşatılmaktadır. Okur açısından düşünüldüğünde örnekteki mizah unsuru yalnızca çocuk okurlar açısından değil; yetişkinler açısından da öykünülebilecek bir sonuç ortaya koymaktadır: Mizah bireysel ve toplumsal sorunların, çatışmaların yumuşatılmasında etkili bir araçtır.

Örnek (7)

(...)

“Ohooo, sen güzelim saati çoktaaan kaybetmişsin de bize söylemiyorsun,” dedi annem.

“Okula giderken saat takmayın efendim, cep telefonlarınızın saati neyinize yetmiyor,” diye söylendi babam.

Ablam nazlanır gibi bir ses tonuyla, “Kayışı mor, her giysimle uyuyor. Çok seviyorum ben saatimi,” dedi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

“Nasıl bir sevgiyse bu” diye homurdandı babam. “Senin için sevgiyi kaybetmek bu kadar kolay demek... Hatırlamıyormuş!”

Babamın felsefik lafı yerine oturdu mu oturmadı mı bilmem, ama bir yandan laf yetiştirip bir yandan kirli bardakları mutfağa taşıyan annem tiz bir çığlık atınca bütün ilgimiz o yana kaydı.

(Annem Neden Çıldırıldı, s.25)

Örnek (7)'de ise yazar sevgi duygusunun önemini babanın ağzından ortaya koymaktadır. “Senin için sevgiyi kaybetmek bu kadar kolay demek... Hatırlamıyormuş!” tümcesi her bireyin toplumsal yaşamında önemli bir yer kaplayan sevgi duygusuna özen gösterilmesi gerektiği iletilisini ortaya koymaktadır. İletinin mizahi söylem içinde verilmesi, akılda kalıcılığını artırmaktadır.

SONUÇ

Mizah, eğlendirmenin yanında, ciddi konuşmaların yol açabileceği saldırganlıkların yok edilmesinde ve iletişimin sürdürülebilmesinde de önemli bir işlevi yerine getirir (Morreal, 1997, akt. Aydın, 2006). Akal'ın yapıtlarına bu açıdan bakıldığında, kişiler arası iletişimin, kahramanların mizahi konuşma biçimleriyle sürdürülebilir bir özellik kazandığı görülmektedir. Anlatılar boyunca kahramanlar arasında yaşanan tüm çatışma içerikli konuşmalar kahramanların mizahi konuşma biçimleri sayesinde sürdürülebilir nitelik kazanmıştır.

Yapılan çözümlemelerin sonucunda yazarın sözü edilen yapıtlarının çocuk okurların bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişimleri açısından önem taşıdıkları görülmektedir. Akal, toplumsal ve bireysel önyargıların aşılmasında en etkin araçlardan biri olan mizahı yapıtında büyük bir ustalikle işlerken, okura da zevkle ve merakla okuyabileceği kurgusal bir dünyanın kapılarını aralamıştır.

Yapıtlarda mizah, eğlence aracı olmanın yanında toplumsal sorunların eleştirisinde de etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Böylelikle okuru gülerken düşünmeye, duyumsamaya ve olayların farklı yönlerini görmeye de yönlendirmiştir.

Akal'ın yapıtları çocukların sosyalleşmelerine de büyük katkılar sağlayacak niteliktedir. Mizah yapıtlarının kalıp olarak aktarılabilmesi (Jewel, 2005) göz önüne alındığında Akal'ın yapıtlarındaki mizah yapma tarzlarını öğrenen çocuklar, böylelikle bu mizah tarzlarını sosyal yaşamlarına taşıyacak ve birlikte gülerken eğlenerek hoşça vakit geçirme olanağı bulacaklardır.

Öte yandan yazar kitaplarda yer alan kahramanların tamamına mizah yapma olanağı tanımıştır. Bir başka deyişle yazar kahramanların tamamını mizaha ortak etmiş, katılımcı mizah tarzından örnekler sunmuştur. Çocuk okurların kitapları, anlatı kahramanlarıyla özdeşim kurarak okudukları düşünüldüğünde, mizahi söyleme sahip kahramanların çocuklar için olumlu rol modeller olabilecekleri sonucunu doğurmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKAL, Aytül. (2007). **Kızım Nerdesin**. İzmir: Uçanbalık Yayınları.
AKAL, Aytül. (2010). **Kızım Ben Çocukken**. İzmir: Uçanbalık Yayınları.
AKAL, Aytül. (2010). **Oğlum Nerdesin**. İzmir: Uçanbalık Yayınları.
AKAL, Aytül. (2011). **Oğlum Ben Çocukken**. İzmir: Uçanbalık Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

- AKAL, Aytül. (2012). **Annem Neden Çıldırdı?**. İzmir: Uçanbalık Yayınları.
- AYDIN, Seçkin. (2006). Çocuk Yazınında Mizah Kullanımının Bilişsel, Duyuşsal ve Toplumsal Yönden Önemi. **II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu**. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- BALDWIN, Erin. (2007). **Humor Perception: The Contribution of Cognitive Factors**. http://digitalarchive.gsu.edu/psych_diss
- BURTON, John K., GLEN A. HOLMES, FRANKLIN M. JONES, SUSAN G. MAGLIARO, D. MIKE MOORE (1998). **The Effects of Humor on Cognitive Learning in a Computer-Based Environment**. <http://scholar.lib.vt.edu/theses/public/etd-71798-173628/materials/Whisonant.pdf>. (5.4.2013 tarihinde ulaşılmıştır).
- GİORA, Rachel. (2007). On the cognitive aspect of the joke. **Journal of Pragmatics**. **16**, 465-485.
- JEWEL, Paul. (2005). Humor in cognitive and social development: Creative artists and class clowns. **International Education Journal**, **6(2)**, 200-205.
- MORREALL, John. (2010). Humor as Cognitive Play. **Journal of Literary Theory**. **3(2)**, 241-260.
- NEYDİM, Necdet. (2003). **Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Bu Yayınevi.
- ÖZDEMİR S., SEZGİN F., KAYA Z. ve RECEPOĞLU E. (2011). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Stresle Başa Çıkma Tarzları ile Kullandıkları Mizah Tarzları Arasındaki İlişki. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. **17(3)**, 405-428.
- MCGHEE, Paul E. (2002). **How Humor Facilitates Children's Intellectual, Social and Emotional Development**. www.LaughterRemedy.com (04.12.2012 tarihinde ulaşılmıştır.)
- SAMSON AC, GROSS JJ. (2011). Humour as emotion regulation: the differential consequences of negative versus positive humour. **Psychology Press**, **26(2)**, 375-384.
- SEMRUD-CLİKEMAN ve GLASS, Kimberly. (2010). The Relation of Humor and Child Development: Social, Adaptive and Emotional Aspect. **Journal of Child Neurology**. **25**, 1247-1260.
- SEVER, Sedat. (2003). **Çocuk ve Edebiyat**. Ankara: Kök Yayıncılık.
- TDK. (2005). **Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- YARDIMCI, İsmail. (2010). Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri. **Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, **S. 3/2**, s.1-41
- YERLİKAYA, Nurdan. (2007). **Lise Öğrencilerinin Mizah Tarzları ile Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

